

A Matter

Stroom

of Time

Thom
Puckey en het
Thorbecke
monument

NL

Thom Puckey,
Thorbecke
monument in
Den Haag
(detail), 2017
Foto: Sander
Foederer

Inleiding

Moedwillig verrijkt

We schrijven 2007. - over de (on)mogelijkheid van een hedendaags monument, was de ondertitel die Stroom gaf aan het langdurige programma *nu monument*. We constateerden een groeiende maatschappelijke behoefte aan monumenten en koppelden daaraan de vraag of hedendaagse kunst in staat is om monumenten voort te brengen. Kan zij een functie hebben in het creëren en onderhouden van een collectief bewustzijn? Is kunst niet te specialistisch, te meevoudig, te gelaagd, kortom: te ingewikkeld om aan een breed publiek een 'heldere' boodschap over te brengen?

Ongeveer een jaar later kregen we het *Initiatiefvoorstel* (juli 2007) onder ogen waarmee de Haagse gemeenteraad verzocht om een standbeeld voor Thorbecke. Een ontboezeming daarin intrigeerde ons: "En hoewel de initiatiefnemer grote waardering heeft voor actuele/ abstracte kunst: het standbeeld moet wel herkenbaar zijn!". Kennelijk werd actuele kunst vereenzelvigd met abstracte kunst. En in weerwil van die actuele kunst werd herkenbaarheid gevraagd. Wat zou herkend moeten worden, zo vroegen we ons af, en door wie? De fysieke gestalte van Thorbecke zou, zelfs indien natuurgetrouw gerepresenteerd, zonder verdere toelichting slechts voor een enkeling betekenis hebben. Bovendien willen we de staatsman toch veeleer herinneren vanwege zijn visie, zijn ideeën, zijn prestaties? Kunnen die gerepresenteerd worden?

Ruim 10 jaar nadat het initiatiefvoorstel door de Haagse gemeenteraad was aangenomen werd op het Lange Voorhout het Thorbecke monument van kunstenaar Thom Puckey onthuld. Het is een nevenschikking van twee sokkels die verschillende scènes dragen. In wit marmer kijkt Thorbecke vanuit zijn studeerkamer de wereld in. Helder: de man is herkenbaar afgebeeld in klassiek materiaal. Prima monument. Helemaal in lijn met de ideeën uit het initiatiefvoorstel. Maar Puckey lijkt dit beeld bewust te hebben gecompliceerd, want naast Thorbecke staat een identieke sokkel met daarop een werktafel waaraan twee mannen zitten en waarop een vrouw schrijlings is neergestreken. Men is duidelijk in overleg. Dit deel van het monument is uitgevoerd in roestvrij staal. Hoe verhoudt deze scène zich tot de staatsman Thorbecke? Wat is het verband tussen de twee situaties? Het ensemble prikkelt tot vragen. “Waarom zijn er twee standbeelden neergezet?”, horen we. Of: “Wie zijn die mensen?”. Grappig, want het zijn bijna naturalistisch weergegeven bestaande mensen – uitermate herkenbaar, dus.

Een eenduidig beeld zendt en bestemt de reactie van de kijker al voor. Een complex, sculpturaal ensemble als dit Thorbecke monument prikkelt de fantasie en activeert de kijker om zelf betekenis toe te voegen. De kunstenaar verrijkt moedwillig dat wat we al denken te weten. En creëert daardoor betrokkenheid en verbinding met het nu.

De openheid en het prikkelende karakter van het Thorbecke monument zijn de aanleiding tot de tentoonstelling *A Matter of Time*. Deze beantwoordt niet alle vragen, maar biedt handvatten voor verdere gedachten en voor dialoog. *A Matter of Time* vormt daardoor als het ware een ongeschreven onderdeel van het programma *nu monument*.

Arno van Roosmalen
directeur Stroom Den Haag

Reflecties op een sokkel

Gesprek tussen Ksenia Galiaeva en Thom Puckey

16 mei 2017, Den Haag

Ksenia Galiaeva – Op de foto ziet het eruit als één monument, maar het zijn er eigenlijk twee.

Thom Puckey – Of drie!

Ks – Ja, het derde monument is de suggestie van ruimte, maar die andere twee kun je echt scheiden: de sokkels zijn van verschillende materialen gemaakt.

Links:
Thom Puckey,
Thorbecke
monument in
Den Haag, 2017
Foto: Thom
Puckey

Rechts:
Ksenia Galiaeva
en Thom Puckey
bij het Thorbecke
monument
Foto: Ksenia
Galiaeva

Th – Het is misschien de eerste en enige keer dat ik een bekende vorm heb gebruikt in een publieke sculptuur, de vorm van een monument met het idee van een sokkel en een beeld op een sokkel.

Hier heb je een soort held, een historische figuur, en daarnaast drie gewone mensen. Mijn visie op Thorbecke is gebaseerd op wat ik interessant aan hem vind – wat wellicht meer over mij en onze tijd zegt dan dat het specifiek iets zou zeggen over hem als een historische figuur. Hij ziet eruit als een filosoof-koning: als iemand wiens wezen is bepaald door geleerdheid. Hij zit aan zijn bureau met zijn boeken en is aan het studeren: hij is iets aan het voorbereiden. Ik heb van hem een personage gemaakt die ik persoonlijk erg sympathiek vind.

Ks – En nu is hij uitgebalanceerd met twee mannen en een vrouw. Het eerste wat mij opvalt is de communicatie – je zei dat het een soort tijdmachine is – de communicatie tussen het verleden en het heden. De personages zijn nieuwsgierig naar elkaar, zelfs al zitten zij in verschillende kamers.

Th – Zij hebben zelf geen oogcontact. Ze zijn bezig, en wij vormen de schakel.

Ks – Maar de deuren staan open, er is een mogelijkheid. Alles wordt bekeken vanuit het perspectief van het heden, en wij zijn de schakel: het communicatiemedium voor deze mensen.

Th – De kamer ligt achter de deur, maar met meer dan een eeuw ertussen. De deuropeningen lijken eerder dingen te verbergen dan dat zij iets tonen. En onze positie, terwijl wij daar beneden staan – je moet een paar treden op, waardoor je iets hoger dan straatniveau komt, zodat je zelf ook een beetje monumentaal wordt. En dan loop je een rondje eromheen en zie je ook de onderkant van de tafels en stoelen – is dat erg ongebruikelijk in een monument?

Ks – Toen wij hierheen wandelden zag ik een standbeeld van een ruiter. Ik kijk bij monumenten altijd naar de buiken van de paarden. Je kunt deze tafel vanuit hetzelfde perspectief bezien: het heeft vier benen, en iemand zit erop.

Th – Ik heb nog nooit aan die vergelijking gedacht bij mijn tafels. De vrouw die op de tafel zit zou je een figuur in amazonezit kunnen noemen. Wanneer je paardenbuiken met de onderkanten van tafels vergelijkt zijn beide niet bijzonder interessant, toch?

Ksenia Galiaeva,
Untitled, 2011,
analoge kleuren-
foto
Foto: courtesy de
kunstenaar

Ks – Buiken zijn het kwetsbare gedeelte, zelfs bij meubels. De paarden hebben meestal een opgeheven been. Je ziet hetzelfde bij jouw tafel en stoel. Ik maak vaak foto's terwijl ik op de grond lig. In mijn zomerhuis lig ik meestal gewoon ergens onder een boom. Om mijn recente serie van een raam met wolken te maken moest ik onder een tafel liggen.

Th – Zoals het gezichtspunt van een kind?

Ks – Ja, of een lui, geaard gezichtspunt.

Th – Als ik jouw foto's van jouw ouders bekijk, lijken ze op hoe een kind naar zijn ouders kijkt. Ouders maken een nogal monumentale indruk. Ik bracht als kind veel tijd door onder tafels, als ik binnenshuis speelde, en ik denk dat dit beeld uit je kindertijd stamt – van dingen die plaatsvinden onder een tafel. Als ik naar dit monument kijk zie ik dat er nog steeds in.

Als ik voor jouw foto's sta voel ik mij altijd meer dan alleen een passieve kijker. Zij moedigen je aan om actief te kijken; actief na te denken. Het feit dat ik één van de sokkels een spiegeloppervlak heb gegeven geeft de kijker ook een zekere mogelijkheid tot reflectie: de kijker wordt letterlijk aangemoedigd om te reflecteren. Misschien is dat wel de schakel; de intuïtieve reden waarom ik sommige werken wel in de tentoonstelling heb opgenomen, en andere niet.

Thom Puckey,
Thorbecke
monument in
Den Haag, 2017
Foto: Sander
Foederer

Ks – Ik denk dat dit het soort monument is dat je aanmoedigt om er zorgvuldig naar te kijken, om er omheen te lopen zodat je beter begrijpt wat er aan de hand is.

Th – In mijn beleving zijn jouw foto's vooral succesvol wanneer ze het alledaagse van een situatie dusdanig verheffen dat het betekenisvol wordt. We zien hier iets vergelijkbaars – de gewoone van de afgebeelde situatie en haar betekenis – drie mensen die aan een tafel zitten te praten is niet echt bijzonder – maar er wordt iets dusdanig verheven dat het betekenisvol wordt.

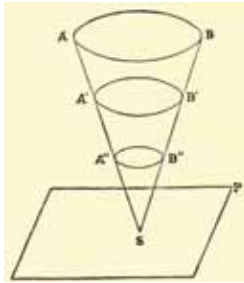
Ks – Ik probeer mijn eigen geheugen via mijn foto's te beïnvloeden – misschien is dat wel waarom eenvoudige handelingen betekenisvol worden. Ik maak als het ware een herinnering voor de toekomst: hoe ik mij de dingen wil herinneren.

Th – Bij mijn monument kun je precies dezelfde formulering gebruiken – ik maak een herinnering voor de toekomst. Het doet mij denken aan een film van Tarkovski, *De spiegel*. Een van de hoofdpersonages kijkt terug in zijn geheugen en de persoon naar wie hij kijkt draait zich om. Ik houd ervan mij te verbeelden dat dat ook door een deuropening of een raam was. Ik vind het mooi hoe Thorbecke zich omdraait omdat hij doorkrijgt dat je naar hem kijkt.

Ks – Ik vind het een mooi idee: elkaar door de tijd heen aankijken, en elke herinnering is in het heden.

Henri Bergson
(1859-1941),
conus van de
'tijdsduur'

(Thom en ik gebruiken allebei de conus als een thema in ons werk. Ik zie Henri Bergsons conus van de 'tijdsduur' als een helder beeld van hoe onze herinneringen en ervaringen voortdurend in het heden sijpelen. Ik stel voor om dit verder uit te leggen, maar Thom zegt dat mensen het beter zelf

kunnen opzoeken – om de actieve lezer aan te sporen, neem ik aan).

Th – Het is erg interessant om dit aan studenten uit te leggen: dat volgens Bergson, onze herinneringen in de tijd worden opgeslagen. En dit lijkt een erg inspirerend en raadselachtig gegeven te zijn. Ze worden niet in jouw brein opgeslagen: jouw brein is slechts een instrument dat ze in de loop van de tijd herontdekt. De dubbele conus is voor mij nog steeds een gebied waar ik aan het strand zit en uitkijk over de oceaan uitkijk. W.B. Yeats gebruikte spiralen binnenin dubbele conussen als een model voor de universele geschiedenis, maar ook voor de menselijke psychologie. En het is direct waarneembaar binnen de optica: wanneer je licht door een lens stuurt komt het bijna tot een punt samen, waarna het weer uitzet – waardoor je een dubbele conus krijgt.

Ks – Het heeft de vorm van een zandloper, dus eigenlijk laat het zien wat je probeert te omschrijven: herinneringen die in de tijd zijn opgeslagen?

Thom Puckey,
*Establishing the
Double Cone
(D.E.) 02, 2016*
Analoge foto, op
bariet fotopapier
50 x 50 cm
Courtesy Gallery
Annie Gentils,
Antwerpen

Th – Dat wist je al die tijd al, maar ik kwam er gisteren pas op. Een zandloper is wel een beetje dikker dan een conus.

Ks – Bredere heupen.

Th – Dat doet me ergens aan denken: Oskar Schlemmer verandert een vrouwelijke figuur in een kruispunt van twee conussen. De bovenste conus vormt haar schouders en borstkas, dan vervolgens haar rok. En voor mij is de dubbele conus een soort abstrahering van hoe een klein jongetje zich een vrouwelijk figuur voorstelt, van de verwondering dat zoiets – dat zo anders is dan ik – kan bestaan.

De verdubbeling van de deuropening in het monument is een ander soort verdubbeling dan de conussen, omdat het om twee naast elkaar gelegen openingen gaat.

Links:
Marcel
Duchamp, *Door*
11 rue Larrey,
1927

Dit idee spookt al jaren door mijn hoofd. Het komt van Duchamps deur, die lijkt op twee deuropeningen met daartussenin een deur. Wanneer je één deur sluit, gaat de andere open – als een raadsel dat niet kan worden opgelost.

Rechts:
5 Huizen 5
Steden - Thom
Puckey. Het
huis in Arnhem
(detail)
Aluminium en
houtschool, 1983
Foto: Thom
Puckey

Ks – Heeft dit met lineariteit te maken?

Th – Dit haast metafysische gevoel: twee naastgelegen kamers, en in beide ruimtes kunnen dingen gebeuren – vlak naast elkaar, maar zonder dat ze van elkaar bewust zijn. In de openingsscène van Antonioni's *L'eclisse* zie je een vrouw die omlijst wordt door een deuropening, met in de achtergrond een man die omlijst wordt door een andere deuropening. Zij zijn elkaar volledig kwijtgeraakt – ondanks dat zij samen in een huis wonen. Een erg intense toepassing van deze basisfilmtechniek, inkaderen.

Ks – Ik gebruik ook deze kader-truc, om aan te geven dat er binnen één beeld verschillende verhalen bestaan; parallele, naast elkaar gelegen werelden. Het is ook een verwijzing naar het medium fotografie – het vernauwen van je blik, een lens waar je doorheen kijkt, en alles wat buiten het kader wordt gelaten. Voor mij vertegenwoordigt non-lineariteit de mogelijkheid van een parallele geschiedenis. Dat is waarom ik mijn werk beschrijf als autobiografische fictie: je kiest er achteraf voor om een verhaal lineair te maken, maar in feite werkt mijn hoofd anders – er gebeuren teveel dingen tegelijkertijd, zelfs als ik mij er niet bewust van ben.

Thom Puckey,
Thorbecke
monument in
Den Haag (detail),
2017
Foto: Thom
Puckey

Thom Puckey,
Pride is Pride,
Doubt is the Fall,
1985
hout, cement
Collectie: Rijks-
dienst voor het
Cultureel erfgoed,
Nederland

Th – Precies: we hebben het hier over twee narra-
tieven – misschien drie, als je jezelf meerekent – die
zich uitspelen op de sokkels van dit monument. Er is
het narratief in het verleden, van Thorbecke, en wat
ik het narratief in de toekomst noem – de gespannen
interactie van deze drie figuren. Ze zitten in naastgele-
gen ruimtes, maar zijn zich niet bewust van elkaar – het
verleden is als een kamer dat aan de toekomst grenst; ik
geloof dat Bergson zoiets als het heden niet eens erkent.

Ks – Dus Bergson zou ons niet erkennen?

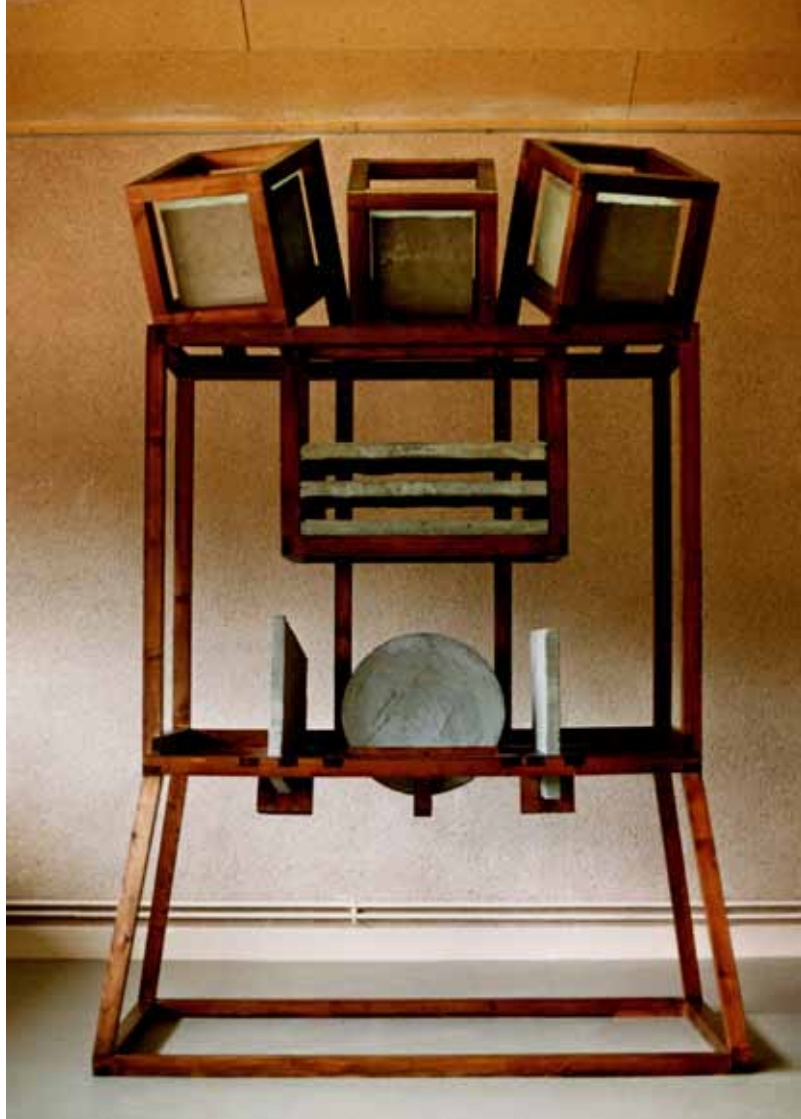
Th – Ik denk nu aan het beeld van de punt van de conus
die steeds doorglijdt.

Ks – Precies: als een pen op een stuk papier. Dingen
blijven gewoon doorstromen.

Th – Het kan niet anders, het is zijn enige optie, niet-
waar?

Ksenia Gالياeva

Ksenia Gالياeva (Pskov, Rusland 1976) woont en werkt in
Amsterdam en Antwerpen. Zij verhuisde naar Nederland om
te studeren aan de Academie voor Kunst & Vormgeving 's-
Hertogenbosch, en haalde vervolgens een MFA aan Post
St. Joost in Breda. Gالياeva werkt als een kunstenaar/fotograaf,
schrijft essays en werkt als docent fotografie aan de Willem de
Kooning Academie in Rotterdam. Haar werk is in een groot aan-
tal groeps- en solotentoonstellingen in binnen- en buitenland te
zien geweest, en haar foto's zijn opgenomen in de collecties van
het Fries Museum in Leeuwarden en De Nederlandsche Bank.
Gالياeva wordt vertegenwoordigd door Ellen de Bruijne Projects
in Amsterdam.
www.kseniagالياeva.com

Thom Puckey, *True Light*, 1987-88
Diverse materialen
1300 x 300 x 200 cm
Foto's: Victor Nieuwenhuis en Thom Puckey. Courtesy Gallery Annie Gentils,
Antwerpen

Thom Puckey, *Report from the Childrens' Club*, 1987
Diverse materialen
217 x 80 x 284 cm
Collectie: Narcisse Tordoir, Antwerpen

Thom Puckey, *Spinoza*, 1988
Diverse materialen
210 x 200 x 122 cm
Foto: Thom Puckey. Courtesy Gallery Annie Gentils, Antwerpen

Thom Puckey, *Treachery*,
2013
Statuario marmer, lens
122,5 x 64 x 165 cm
Foto's: Gert-Jan van
Rooij. Courtesy
Gallery Annie Gentils,
Antwerpen

H.A. Leenhoff,
Thorbecke
standbeeld in
Amsterdam, 1876
Foto: Thom
Puckey

Beelden van Thorbecke, *a matter of time*

'Phantasie en ideaal komen ook in de politiek te pas'
J.R. Thorbecke

door Jan Drentje

Vrijwel direct na zijn overlijden in 1872 werd Thorbecke door vriend en vijand op een voetstuk gezet: hij was als leider van zijn derde kabinet in het harnas gestorven, kalm en zonder spoor van vertwijfeling. Een man uit één stuk, die wist dat hij *'waarheid en regt'* aan zijn zijde had.

Vergeten was dat zijn scherpe politieke stellingnames vanaf zijn eerste optreden in de Tweede Kamer in 1840 steeds tot spanningen hadden geleid. Zonder de liberale revoluties van 1848 in Europa zou Thorbecke geen kans hebben gekregen om zijn ideeën over de grondwet te realiseren. Zonder de bereidheid van anderen zoals de Haagse advocaat Dirk Donker Curtius om compromissen te sluiten, was de grondwetsherziening vastgelopen. De hoogleraar-politicus Thorbecke ging methodisch te werk. De Koning werd politiek buiten spel gezet. De direct gekozen volksvertegenwoordiging (nog met censuskiesrecht) zou in het vervolg op alle gebieden het laatste woord moeten hebben. Publieke en private zaken moesten strikt gescheiden blijven. Dat betekende een breuk met de traditionele oligarchische politieke cultuur, de 'oud-Nederlandsche hebbelijken' van vriendjespolitiek en afkeer van centraal bestuur. Daarmee sloot Thorbecke aan bij de burgerbeweging vanaf de Patriottentijd, bij de constitutionele experimenten van de Bataafs-Franse tijd (1795-1813)

en voltooidde hij het proces van centralisatie van de Nederlandse staat. Het bestuur van het Rijk, provincie en gemeente werden met elkaar in evenwicht gebracht – de decentrale eenheidsstaat die nog steeds wordt aangeduid als het *Huis van Thorbecke*.

Zo ontstond het beeld van de geniale staatsman Thorbecke: de man die de tijd had verstaan en op het juiste ogenblik gehandeld had. Dat was ook zijn zelfbeeld: *'Ik ben door een bescheiden, bedaard, jarenlang vervolgd onderzoek voortgegaan, tot het inzicht der noodzakelijkheid eener hervorming gekomen en ik heb bij de eerste gelegenheid in dezen geest gehandeld.'* Thorbecke werd een nationale held, maar hierdoor verdween naar de achtergrond dat zowel zijn studies als zijn politieke optreden vooral verbonden waren met het Europese liberalisme.

De staatsman

Kort na Thorbeckes begrafenis in Den Haag werd een comité opgericht om een standbeeld te bekostigen. Vrij snel kwam een bedrag van 50.000 gulden beschikbaar. Maar, niet iedereen zag Thorbecke ook na diens overlijden nog graag dagelijks terug op het Binnenhof. De conservatieve minister Heemskerk blokkeerde uiteindelijk een initiatief van de Haagse gemeenteraad.

Het beeld van de boven de partijen staande staatsman werd daarom in 1876 gematerialiseerd in Amsterdam met een standbeeld van de hand van H.A. Leenhoff: een statige, ernstige Thorbecke met zijn rechterhand steunend op een wetboek. Tijdgenoten zagen hierin *'den grooten geest, den stalen volharding, het organiserend talent'* terug. Was Thorbecke alleen *'een steile, stroeve'* figuur geweest? In de cantate die bij de onthulling ten gehore werd gebracht, werd gewezen op de spanning

tussen gevoel en verstand bij Thorbecke die voor intimi *'van hart tot hart'* sprak: een *'ijskorst, verbergend het weldadigst vuur'*.

De romantische filosoof

Hoe beheerst Thorbeckes optreden in het openbaar ook was, zijn politieke loopbaan getuigt van grote gedrevenheid. De binnenwereld van Thorbecke leren we goed kennen in de brieven die hij schreef tijdens zijn rondreis langs Duitse universiteitssteden (1820-1824), destijds het land van romantische *Dichter und Denker*. Hij verdiepte zich in de Duitse post-Kantiaanse filosofie waarin aanvankelijk een radicale subjectivering van het denken centraal stond. Wat was nog de waarde van godsdienst, politiek, wetenschap en geschiedenis als al het denken en voelen subjectief was? Thorbecke beleefde een existentiële, romantische crisis: *'Het verstand is uit zijne plaats gestoten en het evenwigt tusschen de onderscheidene krachten van mijne geest verbroken'*. Hij ontdekte zijn innerlijke gevoelswereld, werd verliefd en was bang de controle over zichzelf te verliezen.

Alleen in de sfeer van de muziek vond hij rust, vooral bij uitvoeringen van werken van Mozart. In de kunst vielen vorm en inhoud voor een moment samen, waardoor de harmonie tussen verstand en gevoel werd hersteld. De kunst was een uiting van de scheppende krachten in de mens, het geniale. Door deze romantische kunstfilosofie overwon Thorbecke zijn crisis. Natuur en mens, gevoel en verstand maakten deel uit van een samenhangend geheel, dat zich creatief verder ontwikkelde. De mens zelf gaf de historische ontwikkeling vorm en was in zijn scheppende vermogens verwant met de goddelijke oorsprong van alles. Zo ging Thorbecke ook de geschiedenis zien: een proces van vormgeving van de tijd. Volgens welke wetten verliep dit evolutionaire

proces? Om vrijheid en geluk te bevorderen was wetgeving nodig die aangepast was aan de tijd en tevens richting kon geven aan de toekomstige ontwikkeling. In het Europa dat beheerst werd door de gevolgen van de Franse Revolutie kwam het fenomeen van de grondwet centraal te staan. Hoe moest de ontwikkeling van centrale staten zich verhouden tot de moderne vrijheid van de burger? Hoe konden politieke demagogie, chaos en bloedvergieten worden voorkomen? Dat vroeg om vormgeving. Ook de staatsinrichting was een kunstwerk.

De politicus

De staat als kunstwerk kwam in Thorbeckes werk als hoogleraar centraal te staan. In Leiden begint hij in 1835 met een college over de grondwet. Dit resulteerde niet alleen in een wetenschappelijke *Aanteekening op de grondwet* (1839) maar in de *Proeve van herziening* (1840), het begin van Thorbeckes vaak dominante optreden in de Nederlandse politiek.

Hans Bayens,
Thorbecke
standbeeld in
Zwolle, 1992
Foto: Wikimedia
Commons

Het beeld van de gepassioneerde politicus kreeg vorm in het standbeeld van de hand van Hans Bayens dat in 1992 in Zwolle werd onthuld. In Zwolle was een Thorbeckestichting opgericht door burgers die zich zorgen maakten over de kwaliteit van ons openbaar bestuur. Thorbeckes intellect en daadkracht konden nog steeds mensen inspireren. Maar wat zou Thorbecke van de huidige tijd hebben gevonden? In 1998 werd in Zwolle tijdens een symposium over de toekomst van Europa een toneelstuk, *Het consult*, van de vermaarde Volkskrantjournalist Jan Blokker opgevoerd. Vanuit de hemel diende Thorbecke de ministerraad van advies. En gaf Jan Blokker zijn mening over onze eigentijdse staatsinrichting. Moest de burgemeester in het vervolg worden gekozen, moest - zoals Thorbecke al had gewild

- de Eerste Kamer worden afgeschaft? Was de erfenis van 1848 niet toe aan een grondige herziening?

De vormgever

Precies het aspect van de eigentijdse vormgeving van onze democratische staat komt tot uitdrukking in het nieuwe Thorbecke monument van Thom Puckey dat op 11 februari 2017 aan het Lange Voorhout is onthuld. Eindelijk kreeg Thorbecke een plek in Den Haag. We zien geen klassiek standbeeld, maar twee los met elkaar verbonden scènes. Thorbecke - in marmer - gezeten achter zijn bureau, draait zich om en kijkt ons aan, of kijkt hij naar het Torentje? Studie van de Europese geschiedenis lag ten grondslag aan zijn visie op de Nederlandse staatsinrichting. In de lijn van de geschiedenis lag volgens hem het 'algemeen staatsburgerschap', een verdere ontwikkeling van het individualisme. Dat zien we terug in de tweede scene. Een informeel overleg van twee mannen en een op de tafel zittende vrouw. Democratischer kan het niet. Maar hoe geven wij in onze tijd het gezamenlijke belang nog vorm? Hoe vernieuwen we onze nationale democratie in een tijd waarin we in Europa in toenemende mate van elkaar afhankelijk zijn? De kunstenaar heeft 'de democratie aan tafel' op een sokkel gezet, maar één poot staat er naast. Hoe wankel is onze positie in de wereld van de 21ste eeuw? Het is aan de kijker de twee scènes met elkaar te verbinden. In mijn interpretatie: hoe verbinden nieuwe generaties zich met de erfenis van de 19e eeuw waarin Europese geleerden als Thorbecke de basis hebben gelegd voor onze huidige democratieën.

Een kunstwerk met een eigen verhaal. Een beeld van de politieke denker Thorbecke, dat heel mooi zijn ideaal uitdrukt: *'Al hetgeen ik sedert meer dan een kwart eeuw schreef, heeft de strekking te doen of tot doen op te wek-*

ken'. Ook onze tijd vraagt om vormgeving: *'In elk tijdperk, in elk geslacht leeft een eigen ideaal, maar in hoe- verre het tot bewustheid kome en verwezenlijkt wordt, is de vraag'*. Niet toevallig ziet de toeschouwer zijn eigen spiegelbeeld terug op de roestvrijstalen sokkel van de tweede scene. De kijker is daarmee onderdeel van het verhaal van het standbeeld geworden. De toeschouwer is als actieve staatsburger zelf aan zet.

Jan Drentje (1962), Ph.D. Universiteit van Amsterdam, *Thorbecke, een filosoof in de politiek* (2004), publiceert in zowel academische als populairwetenschappelijke tijdschriften en kranten over politieke en intellectuele geschiedenis. Hij werkt als rector op een school voor volwassenenonderwijs, waar hij ook filosofie doceert. Daarnaast is Drentje onderzoeker aan het Ernst Kossmann Instituut, Rijksuniversiteit Groningen, en bestuurslid van de Thorbecke Stichting.

Thom Puckey

Biografie

Thom Puckey (Crayford, Engeland, 1948) is sinds 1979 woonachtig in Nederland, waar zijn kunstenaarschap evolueerde van performances, installaties en abstracte/optische beelden, naar bronzen en marmeren sculpturen die sterk refereren aan realistische beelden uit de 19e eeuw. Daarnaast realiseerde hij vele beelden in de openbare ruimte, waaronder het imposante Vesalius-beeld te Terneuzen uit 2007 en dit jaar het Thorbecke monument in Den Haag. Puckey werkt sinds 2002 aan een lange serie naakten vaak met wapens als attributen, die via levensgrote geboetseerde kleimodellen, en gipsafgietsels, uiteindelijk in Italië worden uitgevoerd in wit marmer. Het intensieve en langdurige werken naar levend model is voor hem een essentieel gegeven. Recentelijk is de positie van het vrouwelijke naakt in zijn werk aan het veranderen: figuur/persoon wordt juist minder een hoofdonderwerp, maar meer demonstrant van de immateriële kwaliteiten van het licht en de tijd. Naar aanleiding hiervan wordt de analoge studio-fotografie steeds belangrijker in zijn oeuvre. Door zijn gebruik van fundamentele analoge technieken, wordt het licht in zijn foto's tegelijkertijd bron, onderwerp en vastlegger van duur en moment.

Het werk van Thom Puckey is opgenomen in de collecties van het Stedelijk Museum Amsterdam, MMKA Arnhem, MUHKA Antwerpen, Museum Beelden aan Zee Scheveningen, Museo Centro Luigi Pecci Prato, de Caldic Collectie en veel andere publieke en privé-verzamelingen.

In 1989/90 kreeg Puckey een grote overzichtstentoonstelling van zijn werk uit de jaren '80 in het Stedelijk Museum Amsterdam, en in 2013 een solotentoonstelling in het Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch. Tussentijds waren er verschillende andere solopresentaties in talrijke andere instellingen in Europa en Amerika, waaronder Zeno X Gallery Antwerpen, Shedhalle Zürich, De Vleeshal Middelburg, Greenberg Wilson Gallery New York, Galleria Carini Firenze, Museo Centro Luigi Pecci, Prato. Belangrijke groepstentoonstellingen waar het werk van Puckey deel van uitmaakte waren o.a. Documenta 6, *Alles und Noch Viel Mehr* Kunstmuseum Bern, *Een grote activiteit* Stedelijk Museum Amsterdam, *Aperto 88 XLIII Biennale di Venezia*, *Het Grote Gedicht* Nieuwe Kerk Den Haag, *De Steen Vliegt* Institute Neerlandais Parijs, *Entr'acte* Palazzo Albiroli Bologna, *The Uncanny* Tate Liverpool, *Das Unheimliche* Museum Moderne Kunst Wenen, *Territoria* Centro Arte Pecci Prato (curator: Thom Puckey), *Gwangju Biennale 2010* Gwangju Zuid Korea, *The Artefactum Years* MuHKA Antwerpen, *Silence Out Loud* (door Joost Zwagerman) Museum Kranenburgh, Bergen.

Thom Puckey is docent geweest bij verschillende Nederlandse kunstacademies waaronder De Rijksakademie Amsterdam en AKV St Joost 's-Hertogenbosch. In 1986 werd de Sandbergprijs van de Gemeente Amsterdam aan hem toegekend.

Thom Puckey is vertegenwoordigd in heel Europa door Gallery Annie Gentils, Antwerpen.

Colofon

A Matter of Time. Thom Puckey en het Thorbecke monument

Teksten: Arno van Roosmalen,
Ksenia Galiaeva, Thom Puckey,
Jan Drentje
Vertaling: Willem Kramer
Omslag ontwerp: Karen Polder
Basisontwerp gids: Thonik

De tentoonstelling *A Matter of Time. Thom Puckey en het Thorbecke monument* komt tot stand met dank aan Gallery Annie Gentils Antwerpen, Museum Arnhem, Narcisse Tordoir, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Mondriaan Fonds en gemeente Den Haag

Stroom School

Parallel aan de tentoonstelling vindt een verdiepend programma plaats. Op 24 juni en 15 juli zijn er rondleidingen (*Wandelen met Maup*) naar het Thorbecke monument en enkele andere plaatsen die in verband staan met Thorbecke. Startpunt 14:00 uur bij Stroom. Zie de website en social media voor actuele informatie.

Stroom Den Haag

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
T 070 3658985
E info@stroom.nl

www.stroom.nl

Facebook Stroom Den Haag

Twitter @stroom_denhaag

Instagram @stroom_den_haag

M

[mondriaan
fonds](http://mondriaanfonds.nl)

Den Haag

Thom Puckey,
Thorbecke
monument in
Den Haag
(detail), 2017
Foto: Sander
Foederer

Stroom Den Haag

Hogewal 1-9
NL-2514 HA Den Haag
www.stroom.nl

T +31(0)70 365 8985
F +31(0)70 361 7962
info@stroom.nl

Den Haag